ΜΙΛΤΙΑΔΟΥ Γ. ΤΣΕΛΙΟΥ

ΒΑΚΧΥΛΙΔΕΙΑ

Ι. Η ΠΑΤΡΟΤΗΣ ΤΟΥ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΟΣ 64 ΚΑΙ Ο ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΦΟΝΟΥ ΤΟΥ ΝΕΣΣΟΥ ΜΕ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ

Εἰς τὴν 7ην ἔκδοσιν τοῦ Βακχυλίδου τῆς βιβλιοθήκης Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων συγγραφέων Teubneriana (1958) ὁ Bruno Snell ἔχει περιλάβει καὶ τὰ ὑπ' ἀριθ. 60—65 ἀποσπάσματα, τὰ ὁποῖα δὲν περιελαμβάνοντο εἰς τὰς παλαιοτέρας ἐκδόσεις, εἰς δὲ τὰς ἐκδόσεις 8ην (1961) καὶ 9ην (1970-Maehler) περιελήφθη καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 66 ἀπόσπασμα.

Τὸ κείμενον τῶν ἀπ. τούτων εἶναι πολὺ ἐφθαρμένον καὶ μέχρι σήμερον δὲν ἔχει ἀποκατασταθῆ, ὥστε νὰ δίδῃ πλῆρες νόημα.

Τὰ ἀνωτέρω ἀποσπάσματα, (ἐκτὸς ἴσως τοῦ 66), εἶναι ἀμφίβολον ἂν ἀνήκουν εἰς τὸν Βακχυλίδην, ἐξ ὅλων δὲ περισσότερον τὸ ἀπ. 64, (PBerol. 16, 140), διὰ τὸ ὁποῖον ὁμιλοῦμεν κατωτέρω. Εἰς τοῦτο ἱστορεῖται ὁ μῦθος τοῦ Νέσσου, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ ποιητὴς κάμνει λόγον εἰς τὸ τέλος τῆς ᾠδῆς 16 (15) «ΗΡΑΚΛΗΣ-ΕΙΣ ΔΕΛΦΟΥΣ».

Παραθέτω περικοπὴν τῆς ᾠδῆς ταύτης, χρήσιμον διὰ τὴν σύγκρισιν μὲ τὸ ἀπ. 64, ἥτις ἔχει ὡς ἑξῆς :

30. *ἆ δύσμορος, ἆ τάλαιν', οἷον ἐμήσατο·*
φθόνος εὐρυβίας νιν ἀπώλεσεν,
δνόφεόν τε κάλυμμα τῶν
ὕστερον ἐρχομένων,
ὅτ' ἐπὶ {ποταμῷ} ῥοδόεντι Λυκόρμᾳ
δέξατο Νέσσου πάρα δαιμόνιον τέρας.

καὶ εἰς μετάφρασιν :

ὦ δύσμοιρη, ὦ ταλαίπωρη, τί σκέφτηκε !
ἡ ζήλεια τὴν ἀφάνισε ἡ πανίσχυρη
κι ἡ σκοτεινὴ καλύπτρα
ἐκείνων ποὺ ἦταν ὕστερα νἀρθοῦν,
ὅταν στὸν ροδοπόταμο Λυκόρμα
ἀπὸ τὸν Νέσσο δέχτηκε τὸ φίλτρο τὸ σατανικό.

Παραθέτω ἐδῶ καὶ τὴν β' στήλην τοῦ ἀπ. 64, τὸ ὁποῖον ὡς μὴ περιλαμβανόμενον εἰς προηγουμένας ἐκδόσεις δὲν εἶναι εἰς τοὺς πολλοὺς γνωστόν.

5 ο̣[
Ἀλ[κ]μην[
ἄγει τ' ἐκ κ[
τονας ἔνθεν[
πορθμευοντ[

10 νήϊδα ροδόπ[αχυν
τα χερσὶ πεδα[
διὰ ποταμὸν ·[
ἵπποις ἔχων[
ἀλλ' ὅτε δὴ πελ[

15 ἀφροδισιᾶν μ[
Κένταυρος ἄϊ[
κελάδησε δὲ δ[
φίλον πόσιν ἱκ[ετευ-
σπεύδ[ει]ν ἐπη[
20 γυναικὸς φον[
πυριδαὲς ὄμμα[
φόνον τε καὶ δ[
ἄφατον· οὐ προ[
ἐν δαϊ βρομωχ[
25 ἐν δὲ χειρὶ δεξ[ι

ῥόπαλον μέγα[
φη[ρ]ὸς ἀγρίου[
οὔατος μέσσαν[
συνάραξέ τε π[
30 ὀμμάτων τε σ[
ὀφρύων τε· πε[
πόδεσιν ἀθα[
νυπ [. .] ξιν· επε[
. . . .]ανδροσ[
35 . . . . .]. | ο[
. . .

Συμπληρώσεις τοῦ κειμένου

στ. 6 Ἀλκμήνιος υἱός, Ἀλκμήνιος ἥρως, Snell.
7 Κ[αλυδῶνος — — γεί]τονας, Snell.
8 κ.ἑ. τὸ νόημα : Νέσσῳ ἐπὶ ποταμῷ Λυκόρμᾳ πορθμεύοντι Δαϊάνειραν δόλων (;) νήϊδα ἐπέτραπε φέρειν μετὰ χερσὶ πεδάρσιον, αὐτὸς δὲ διὰ ποταμὸν ἔβαιν' ἀν' ἵπποις ἔχων παῖδ' ἐν ἐγκάλαις, Sn.
10 κ.ἑ. Νέσσος δὲ μετὰ χερσὶ πεδαείρων νιν ἐπ' ὤμοις διὰ ποταμὸν ἔβα ὅμοιον ἵπποις ἔχων δέμας, Diehl.
14 πέλ[ασσεν ὄχθαις, Diehl.
15 μ[ανιᾶν πλησθείς, Sn.
16 ἄϊ[ξ' ἐπὶ νύμφαν (ἢ ἄλλο τι παρόμοιον), Sn.
17 Δ[αϊάνειρα (;) Sn.
18 ἱκ[ετευ Sn. . (τὸ νόημα ἀπαιτεῖ : ἱκέτευέ τε ἢ ἱκετεύουσα).
20 γυναικὸς ἢ γυναῖκα ἢ γυναικί.
21 κ.ἑ. ὑποθέτω : ὄμμα δίνασεν, ⁝ φόνον τε καὶ δίκην μήσατο ἄφατον· (ὁ Diehl γράφει ἄφατος).
25 δεξ[ιᾷ Bowra, δεξ[ιτερᾷ Sn.
26 κ.ἑ. πιθανῶς : ῥόπαλον μέγα τινάσσων φηρὸς ἀγρίου κεφαλὰν ἐπ' οὔατος μέσσαν ἔπλαξε συνάραξέ τε παμβίᾳ κρανίον, Sn.
32 ἀθα[μβής, Diehl.
34 ἱππ]άνδρου Diehl. (=ἱπποκενταύρου).

Διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ ζητήματος καὶ ὑπὸ τῶν μὴ φιλολόγων παραθέτω τὸ πιθανὸν νόημα, ὅπως ἐξάγεται ἀπὸ τοὺς θρυμματισμένους στίχους :

Ὁ ἥρως τῆς Ἀλκμήνης γιὸς
φέρνει ἀπ' τὴν Καλυδῶνα
νύφη στὸ σπίτι του τὴ Δηιάνειρα.

Στὸν Νέσσο πού ἠτανε περάτης
στὸν ποταμὸ Λυκόρμα
τὴν ἄβγαλτη μπιστεύτη ροδοχέρα νύφη
νὰ τὴν περάσῃ ἀπέναντι στὴν ἄλλην ὄχθη,
στοὺς ἀλογήσιους ὤμους του κρατώντας την.

Μὰ ὁ Κένταυρος σὰν ἔφτασεν ἀντίπερα
ἀπὸ μανία φουντωμένος ἀφροδίσια
ἀδιάντροπα τῆς ρίχτηκε.
Ἔβαλε τὶς φωνὲς ἡ Δηιάνειρα
κι ἱκέτευε τὸν ἄντρα της νὰ τρέξῃ·
πύρινο βλέμμα κεῖνος ἔρριξε
καὶ θάνατον ἀνήκουστο
βάζει στὸ νοῦ του γιὰ τὸν Νέσσο.

Στὸ χέρι τὸ δεξὶ
μεγάλο ρόπαλο κρατώντας
ἔπληξε πάνω ἀπὸ τὸν κρόταφο
τοῦ ἄγριου θεριοῦ τὴν κεφαλὴ
καὶ τὸ κρανίο τοῦ σύντριψε
ἀνάμεσα στὰ μάτια καὶ στὰ φρύδια.

. . . . . .

Ὁ διθύραμβος 16(15) ἀνήκει ἀναμφισβητήτως εἰς τὸν Βακχυλίδην, εἶναι δὲ προφανὲς ὅτι εἰς αὐτὸν ὁ Νέσσος φονεύεται μὲ βέλος καὶ ὄχι μὲ ρόπαλον, ὅπως εἰς τὸ ἀπ. 64. Διότι ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι, ὅπως εἰς τὸ ἀπ. 64, οὕτω καὶ εἰς τὴν ᾠδὴν 16(15) ὁ Νέσσος φονεύεται μὲ ρόπαλον, πρέπει κατὰ συνέπειαν νὰ δεχθῶμεν ἢ ὅτι οὗτος πρὶν ἀποθάνῃ προλαμβάνει νὰ δώσῃ εἰς τὴν Δηϊάνειραν τὸ δαιμόνιον τέρας, ἢ ὅτι ἔδωσε τοῦτο πρὶν ἢ κτυπηθῇ, καθ' ὃν δηλ. χρόνον ὁ Ἡρ. ἔσπευδεν ἐκεῖ μὲ τὸ ρόπαλόν του. Ἀλλ' εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν, παρόντος τοῦ Ἡρ. δὲν εἶναι νοητὸν νὰ δίδῃ ὁ Ν. τὸ φίλτρον καὶ νὰ ἐξηγῇ τὸν τρόπον τῆς χρησιμοποιήσεώς του, διότι εἶναι προφανὲς ὅτι οὕτω θὰ ἀπετύγχανεν ὁ σκοπός του.

Τὴν δευτέραν περίπτωσιν, νὰ ἔδωσε δηλ. ὁ Ν. τὸ φίλτρον εἰς τὴν Δηϊάνειραν πρὶν ἢ φθάσῃ ὁ Ἡρακλῆς, θεωροῦμεν ἀπίθανον, διότι καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἡρ. ἔσπευδεν ἐναντίον του μὲ τὸ ρόπαλον, ὁ Νέσσος εἶναι φυσικὸν νὰ ἐβιάζετο νὰ σωθῇ διὰ τῆς φυγῆς, ὡς ταχύτερος, καὶ ὄχι ν' ἀσχολῆται εἰς τὸ νὰ δίδῃ φίλτρον καὶ ὁδηγίας διὰ τὴν χρῆσιν του, καὶ οὕτω συγχρόνως νὰ δίδῃ καιρὸν εἰς τὸν Ἡρακλ. νὰ τὸν καταφθάσῃ. Τὸ ἀπίθανον τοῦτο εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἔβλεπεν ὁ

πολὺ προσεκτικὸς ποιητής. Ὁ Νέσσος πληγεὶς μὲ βέλος εἶχε τὸν καιρὸν ἀποθνήσκων νὰ δώσῃ τὸ φίλτρον εἰς τὴν Δηϊάνειραν, μέχρις ὅτου φθάσῃ ὁ Ἡρ. κολυμβῶν· ὅπως δὲ προκύπτει ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρω παρατεθέντας στίχους 30—36, ὁ θάνατός του συνδυάζεται μὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἡρακλέους.

Ἀντιθέτως εἰς τὸ ἀπ. 64, ὅπου ὁ Νέσσος φονεύεται μὲ ρόπαλον, ὁ ποιητὴς δὲν φαίνεται νὰ συνδυάζῃ τὸν θάνατον αὐτοῦ μὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἡρ.

Ὁ Snell εἰς προλεγόμενα διὰ τὸ ἀπ. 64 γράφει, ὅτι εἰς τοῦτο δὲν δίδεται ἡ νεωτέρα μορφὴ τοῦ μύθου, ἡ ὁποία εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τὰς Τραχινίας τοῦ Σοφοκλέους, ἀλλὰ ἡ ἀρχαιοτέρα, ἡ ἀπεικονιζομένη συχνὰ εἰς ἀγγεῖα, ὅπου ὁ Ἡρακλῆς δὲν φονεύει τὸν Νέσσον μὲ βέλη, ἀλλὰ μὲ τὸ ρόπαλόν του. Ἐκ τούτου συμπεραίνει, ὅτι ὁ παλαιότερος μῦθος τοῦ Νέσσου δὲν εἶχε συνδυασθῆ *πρὸ τοῦ Σοφοκλέους* μὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἡρακλέους καὶ εἰκάζει, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς μετέπλασε τὸν μῦθον καὶ ἐπενόησε ὅτι ὁ Νέσσος ἔδωσεν εἰς τὴν Δηϊάνειραν τὸ μοιραῖον φίλτρον.

Εἰς τὸ ὅτι ὁ θάνατος τοῦ Νέσσου μὲ βέλος εἶναι μεταγενεστέρα ἐπινόησις, ἀντιτίθεται, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Snell παρατηρεῖ, τὸ κατ' ἐμὲ λίαν σοβαρὸν ἐπιχείρημα τοῦ Ch. Dugas (Rev. des Et. Anc. 45, 1943, 18—20), ὁ ὁποῖος ἀναφέρει ὅτι εἰς ἀρχαιότατον θραῦσμα ἀγγείου εὑρεθὲν εἰς τὸ Ἡραῖον τοῦ Ἄργους ὁ Νέσσος ἀπεικονίζεται τραυματισμένος μὲ βέλος, (ὅπως ἱστοροῦν καὶ οἱ μεταγενέστεροι Ἀπολλόδωρος καὶ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης).

Ἐν συνεχείᾳ ὁ Snell λέγει, ὅτι θεωρεῖ τὸ ἀπ. 64 πιθανώτατα τοῦ Βακχ., ὅπως καὶ ὁ Ernestus Diehl, ὁ ὁποῖος ἐπεσήμανεν εἰς αὐτὸ πολλὰς λέξεις τοῦ ποιητοῦ, τὸ παράδοξον δὲ τοῦ νὰ παρουσιάζῃ *ὁ αὐτὸς ποιητὴς τὸ αὐτὸ περιστατικὸν* εἰς δύο ποιήματά του κατὰ δύο ἐντελῶς διαφόρους τρόπους, ἐξηγεῖ μὲ τὴν γνώμην του ὅτι ὁ διθ. 16(15) πρέπει νὰ τοποθετηθῇ εἰς τὰς ὑστάτας ᾠδὰς τοῦ Βακχ., συντεθεὶς μετὰ τὰς *Τραχινίας*, εἰς τὰς ὁποίας ὁ Σοφοκλῆς μετέπλασε τὸν μῦθον τοῦ Νέσσου καὶ ἔδωσεν εἰς αὐτὸν νέαν μορφήν, ἡ ὁποία δὲν ἦτο παλαιότερον γνωστή, ὅτε ὁ Βακχ. συνέθετε τὴν ᾠδὴν τοῦ ἀπ. 64.

Ἡ ἐκδοχὴ ὅτι ὁ Βακχ. εἰς τὸν διθ. 16(15) *ἠκολούθησε* τὴν εἰς τὰς Τραχινίας μορφὴν θὰ ἦτο ἰσχυρά, ἂν δὲν ὑπῆρχον αἱ ἑξῆς ἀντιρρήσεις.

α'. Κατὰ τὸν Körte (Hermes 53, 1918, 114) ἡ νεωτέρα ἔρευνα παραμένει σκεπτικὴ πρὸ τῶν ἀρχαίων μαρτυριῶν, ὅτι ὁ Βακχ. ἔζησεν ἕως τὰς ἀρχὰς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἂν τοῦτο ἦτο ἀληθές, θὰ ἦτο δυσερμήνευτος ἡ σιγὴ τῆς ἀττικῆς κωμῳδίας ἔναντι τοῦ μόνου ἐπιζῶντος ἐκπροσώπου τῆς χορικῆς ποιήσεως. Κατὰ τὰς περισσοτέρας πιθανότητας ὁ Βακχ. ἀπέθανεν ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν σύνθεσιν τοῦ 7ου ἐπινίκου (452 π. Χ.).

β'. Ἂν ἔζη ὁ Β. μετὰ τὰς Τραχινίας τοῦ Σοφοκλέους (420—410 π. Χ.), τῆς γεννήσεώς του τοποθετουμένης ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν περὶ τὸ 522 π. Χ., θὰ ἦτο ὑπεραιωνόβιος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν θὰ εἶχον οἱ παλαιοὶ ἀντιπαρέλθει ἐν σιγῇ.

Βεβαίως μέχρι σήμερον δὲν ἔχει ἀπολύτως ἐξακριβωθῆ πότε ἐδιδάχθησαν αἱ Τραχίνιαι. Κατὰ τοὺς περισσοτέρους ὅμως ἐπιστήμονας αὗται ἐδιδάχθησαν μετὰ τὸν *Ἡρακλῆ μαινόμενον τοῦ Εὐριπίδου*, κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (420—410 π.Χ.). Μόνον ὁ Webster (An Introduction to Sophocles, Ὀξφόρδη 1936) τοποθετεῖ τὴν τραγῳδίαν ἀμέσως μετὰ τὴν Ἀντιγόνην, μὲ βάσιν τὴν ἰδιομορφίαν τοῦ ὕφους καὶ τῆς συνθέσεώς της, ἤτοι μετὰ τὸ 440—439 π. Χ. Ἀλλ' εἴτε κατὰ τὰς παλαιοτέρας μαρτυρίας ὁ Βακχ. ἔζησεν ἕως τὰς ἀρχὰς τοῦ Πελοπ. πολέμου, εἴτε κατὰ τοὺς νεωτέρους ἐρευνητὰς ἀπέθανεν ὀλίγον μετὰ τὸ 452 π. Χ., ὁπωσδήποτε δὲν ἔζη κατὰ τὸν χρόνον τῆς διδασκαλίας τῶν Τραχινιῶν, ἐκτὸς ἂν τὰ πορίσματα νέων ἐρευνῶν δικαιώσουν τὸν Webster, προσέτι δὲ γίνῃ δεκτὸν ὅτι ὁ Βακχ. ἀπέθανε μετὰ τὸ 439 π. Χ.

γ'. Ὁ διθ. οὗτος κατὰ τὴν γνώμην μου παρουσιάζει ποιάν τινα ἀπειρίαν τοῦ ποιητοῦ, ἡ ὁποία θὰ ἦτο ἀδικαιολόγητος, ἂν ἐγίνετο δεκτόν, ὅτι ἐγράφη μετὰ τὰς Τραχινίας, ὅτε ὁ ποιητὴς ἦτο ὑπερώριμος.

Ἡ ἀπειρία ἔγκειται εἰς ἔλλειψιν ἑνότητος· διότι ἐνῶ ὁ ποιητὴς ἀρχίζει μὲ πρόθεσιν νὰ συνθέσῃ ᾠδὴν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς Δελφούς, παραδόξως μεταπηδᾷ εἰς ἄλλο θέμα σχετιζόμενον μὲ τὸν Ἡρακλῆ.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν νομίζω ὅτι ὁ διθ. οὗτος συνετέθη ὄχι κατὰ τὴν περίοδον τῆς ὡριμότητος τοῦ ποιητοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς ποιητικῆς δημιουργίας του.

Διὰ νὰ ἐξηγήσω τὴν μεταπήδησιν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς θέματος εἰς τὸ ἄλλο, εἰκάζω ὅτι ὁ ποιητὴς φεύγων ἐκ Μακεδονίας διὰ νὰ μεταβῇ εἰς Δελφούς, ἵνα ψάλλῃ παιᾶνα εἰς τὸν Ἀπόλ., καὶ ἵνα μεταβῇ ἐκεῖθεν εἰς Αἴγιναν (περὶ τὸ 490 π. Χ.), ἠκολούθησεν ὁδὸν διερχομένην ἐξ Οἰχαλίας, ὅπου ὁ Ἡρακλῆς εἶχε δράσει. Ἀρχόμενος λοιπὸν ἀπὸ τοῦ πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα ὕμνου, ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπός του, ὑμνεῖ ἐπ' εὐκαιρίᾳ καὶ τὸν Ἡρακλῆ, δικαιολογῶν τὸ πρᾶγμα μὲ τὴν ἀναμονὴν τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Ἀπόλλωνος ἐκ τοῦ Ἕβρου, ὅπου οὗτος μετέβαινε κατὰ τὸν χειμῶνα, συμφώνως πρὸς τοὺς στίχους :

μέχρι Πυθωνάδ' ἵκῃ παιηόνων
ἄνθεα πεδοιχνεῖν,
Πύθι' Ἄπολλον,
πρίν γε κλέομεν λιπεῖν
Οἰχαλίαν πυρὶ δαπτομέναν
Ἀμφιτρυωνιάδαν κλπ.

Διὰ τοὺς προεκτεθέντας λόγους ὑποθέτω ὅτι τὸ ἀπ. 64 ἀνήκει εἰς ἄλλον ποιητήν, νομίζω δὲ ὅτι ὁ συσχετισμὸς τοῦ φόνου τοῦ Νέσσου μὲ τὸν τραγικὸν θάνατον τοῦ Ἡρακλέους εἶναι παλαιότερος τῶν Τραχινιῶν, ἄγνωστον ὑπὸ τίνος πρὸ τοῦ Σοφοκλέους ἐπινοηθείς.

II. ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΙΝ ΛΕΛΩΒΗΜΕΝΩΝ ΣΤΙΧΩΝ

Α'.

Οἱ στ. 77–83 τοῦ ἐπιν. 13(12) ἔχουν εἰς τὸν πάπ. ὡς ἑξῆς :

77 *ὦ ποταμοῦ θύγατερ*
δινᾶντος Αἴγιν' ἠπιόφρον,
ἦ τοι μεγάλαν [Κρονίδας

80 *ἔδωκε τιμὰν*
ἐν πάντεσσιν [ἀγῶσιν,
πυρσὸν ὡς Ἕλλασι[(ν) — ⏑ ⏓
φαίνων·

Συμπληρώσεις

στ. 79. *Κρονίδας* Blass, *ὅδε παῖς* Kenyon. Ἡ συμπλήρωσις τοῦ Κ. δὲν γίνεται δεκτή, διότι περιορίζει τὴν δόξαν τῆς Αἰγίνης εἰς τὰς νίκας τοῦ Πυθέα.

στ. 81. *ἀγῶσιν* Blass, *ἀέθλοις* Kenyon.

στ 82. *ἀλκὰν* Kenyon, *παντᾷ* Jebb, *τῆλε* Blass. Ὁ Snell προφανῶς μὴ ἱκανοποιούμενος ἀπὸ τὰς συμπληρώσεις αὐτὰς ἀφήνει ἀσυμπλήρωτον τὸν στίχον.

Ἀντὶ τῶν προταθεισῶν λέξεων νομίζω εὐστοχωτέραν τὴν λέξιν *ὑψοῦ· ὑψοῦ πυρσὸν ὡς φαίνω*=ὑψώνω ὡσὰν πυρσόν· (τότε ἀντὶ Ἕλλασι γραπτέον Ἕλλασιν, ὡς καὶ πρὸ τοῦ *ἀλκὰν* τοῦ Kenyon.

Β'.

Τοῦ αὐτοῦ ἐπινίκου 13(12) ὁ στίχος 167 ἔχων εἰς τὸν πάπυρον τὸ ἥμισυ μόνον λέξεως : *ἐρειψ[* ἔχει συμπληρωθῆ ὑπὸ τοῦ Blass διὰ τοῦ *ἐρειψ[ιλάοις*.

Ὁ Kenyon διακρίνων ἴχνη τῶν ἑπομένων μετὰ τὸ *ἐρειψ[* γραμμάτων γράφει *ἐρειψ[ιτοίχοις*· (ὁ Jebb τὸ *Χ* νομίζει ἀβέβαιον).

Ὁ Snell γράφει *ἐρειψιτοίχ[οις* καὶ σημειώνει πιθανὰ ἴχνη ΤΟ.' ΓΟ.', ΠΕ.' sim., Χ[incertissimum, suppl. Jebb.

Ὁ Maehler (1970) γράφει *ἐρειψ[ιτ]οί[χοις*.

Τὸ *ἐρειψιλάοις* τοῦ Blass ὀρθῶς δὲν γίνεται δεκτόν, διότι τὰ ἴχνη τῶν γραμμάτων παρουσιάζουν λέξιν ἐκτενεστέραν.

Τὸ *ἐρειψιτοίχοις* καταλαμβάνει βεβαίως τὴν ἔκτασιν τοῦ κενοῦ, ἀλλ' ὁπωσδήποτε τὰ γράμματα τοιχ εἶναι ἀμφίβολα.

Ἐπειδὴ ἡ λέξις *τοῖχος* κυριολεκτεῖται μόνον ἐπὶ τῶν τοίχων *οἰκοδομῶν* καὶ ὄχι *τειχῶν πόλεως*, εἶχον ἄλλοτε σκεφθῆ ἀποκατάστασιν τῆς λέξεως διὰ τοῦ *ἐρειψιτείχοις*.

Ἤδη λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὸ πιθανὸν γράμμα Π μετὰ τὸ *ἐρειψ[ι* καὶ τὸ ἀβέβαιον τοῦ γράμματος χ εἰς τὴν κατάληξιν (ἴσως Γ) προτείνω ἀποκατάστασιν τῆς λέξεως διὰ τοῦ *ἐρειψιπύργοις*, ἴσον εἰς ἔκτασιν μὲ τὸ *ἐρειψιτοίχοις*.

(Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Αἰακοῦ ἐπονομάζονται ἐδῶ *ἐρειψίτειχοι* ἢ *ἐρειψίπυργοι*, διότι συνέβαλον εἰς τὴν ἐκπόρθησιν τῶν τειχῶν τῆς Τροίας. Ὡς εἶχε προμαντεύσει ὁ Ἀπόλλων, τὸ Ἴλιον δὲν θὰ ἐκυριεύετο ἄνευ τῆς συνεργίας τῶν Αἰακιδῶν. Βλ. τὸν μῦθον εἰς Πινδ. Ὀλυμπ. 8, 31—46).

Μεταφράζω τοὺς στ. 164—167 ὡς ἑξῆς :

Ποῦ νἄξεραν πὼς ἔμελλε πρωτύτερα
τὸν φιδορέματο νὰ κοκκινίσουν Σκάμαντρο
ἀπὸ τοὺς Αἰακίδες σκοτωμένοι
τοὺς καστρογκρεμιστάδες.

Γ'.

Διὰ τοὺς στ. 97—101 τοῦ διθυράμβου 17(16)

φέρον δὲ δελφῖνες ⟨*†ἐν*⟩ *ἁλι-*
ναιέται μέγαν θοῶς
Θησέα πατρὸς ἱππίου
δόμον· κλπ.,

ὅπου τὸ *εν* τοῦ *ἐναλιναιέται* ὀρθῶς ὀβελίζεται ὑπὸ πάντων, ἔγραφα ἐν ἐκτάσει εἰς τόμον 21 (1969) τοῦ περιοδικοῦ «Πλάτων» προτείνων τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ *ἁλιναιέται* εἰς *ἁλιναιέταν*.

Ἐπανέρχομαι εἰς τὸ θέμα, διότι ἐκ τῶν ὑστέρων παρετήρησα α) ὅτι τὸ Ο τοῦ *φέρον* δὲν εἶναι εὐδιάκριτον εἰς τὸν πάπυρον (βλ. Blass 1899), β) ὅτι ὁ N. Christ, προφανῶς μὴ δεχόμενος τὴν σύνταξιν τοῦ *φέρον* μὲ ἁπλῆν αἰτιατικὴν (=*δόμον*) γράφει *δόμονδ'* (βλ. Blass 1912 καὶ Maehler 1970). Παρατηρητέον ὅτι ὁ ποιητὴς εἰς τὸ αὐτὸ ποίημα στ. 63 ἔχει : δικὼν θράσει σῶμα πατρὸς *ἐς δόμους* (μὲ ἐμπρόθετον).

Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀπίθανον καὶ ἐδῶ ὁ ποιητὴς νὰ εἶχε *ἐς δόμον*, ἀντὶ τοῦ ἁπλοῦ δόμον (ἂν καὶ δὲν ἀπορρίπτεται καὶ ἡ ἁπλῆ αἰτ.).

Διὰ νὰ ἐναρμονισθῇ τοῦτο πρέπει νὰ γραφῇ 1) *φέρεν* ἀντὶ *φέρον*· (ὡς ἐλέχθη, τὸ ο εἶναι δυσδιάκριτον εἰς τὸν πάπ.)· 2) τὸ *δελφῖνες* νὰ γραφῇ κεχωρισμένως *δελφὶν ἐς*, ἤτοι :

φέρεν δὲ δελφὶν ἐς ἁλιναιέταν . . . πατρὸς ἱππίου δόμον.

Βεβαίως, μὲ τὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν *δελφῖνες* ἡ εἰκὼν εἶναι πλουσιωτέρα εἰς γραφικότητα, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἄσχετον πρὸς τὸ θέμα. Ἂν ἡ ἐκδοχὴ αὕτη εἶναι ὀρθὴ τότε οἱ τύποι *δελφὶς* καὶ *δελφὶν* πρέπει νὰ θεωροῦνται παράλληλοι, καὶ ὄχι μτγν. ὁ τύπος δελφίν, ὅπως ἀναγράφεται εἰς τὰ λεξικὰ (πρβ. καὶ *ρηγμὶς—ρηγμίν*).

Δ'.

Εἰς τὸν διθύραμβον 19(18) οἱ στ. 25—28 ἔχουν ὡς ἑξῆς :

— — — — *οὐδὲ Μαίας*
υἱὸς δύνατ' οὔτε κατ' εὐ-
φεγγέας ἁμέρας λαθεῖν νιν
οὔτε νύκτας ἁγν[άς.

Εἰς τὸν πάπυρον μόνον τὸ πρῶτον γράμμα (α) τῆς ἐκ συμπληρώσεως λέξεως ἁγνὰς φαίνεται καθαρά. Τὸ δεύτερον καὶ τρίτον γράμμα εἶναι δυσδιάκριτα καὶ ἐλλείπει ἡ κατάληξις.

Ἡ συμπλήρωσις *ἁγνὰς* προέρχεται ἀπὸ τοὺς Jebb καὶ Sandys, νομίζω ὅμως ὅτι δὲν εἶναι εὔστοχος. Διατί ἡ νὺξ νὰ ὀνομασθῇ *ἁγνή* ;

Εἰκάζω *αἰθὰς* (ἀντὶ ἁγνὰς)=σκοτεινάς. Ἔχομεν οὕτω ἀντίθεσιν τοῦ *εὐφεγγέας ἁμέρας* πρὸς τὸ *νύκτας αἰθάς*.
(Τὸ ἐπίθετον *αἰθὸς* βλέπομεν καὶ εἰς τὸ ἀπ. 4 : *αἰθᾶν ἀραχνᾶν*).

Μεταφράζω : οὔτε κι ὁ γιὸς τῆς Μαίας
νὰ τοῦ ξεφύγῃ θὰ μποροῦσε
μήτε στὶς καλοφώτιστες ἡμέρες
μήτε στὶς σκοτεινὲς τὶς νύχτες.

Ε'.

Τοὺς στ. 59—60 τοῦ ἀποσπ. 4 εἴχομεν συμπληρώσει εἰς τὸν τόμον 21 (1969) σελ. 111 τοῦ «Πλάτωνος» ὡς ἑξῆς :

σὺ δ' ὄλβον ὀπάζοις
νῦν Τροζην]ίοισιν [εἰρήναν τ' ⏑ —

Εἴχομεν ἀφήσει ἀσυμπλήρωτον τὴν τελευταίαν λέξιν, ἀλλ' ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ τόμου ἐκείνου ἐσκέφθημεν ὅτι ἡ ζητουμένη λέξις εἶναι *ἔχειν*.

Εἶναι γνωστὴ ἡ σύνταξις τοῦ *δίδωμι, ὀπάζω* καὶ τῶν ὁμοίων μετὰ πλεοναστικοῦ ἀπαρεμφάτου, (*δίδωμι τινὶ τὶ* καὶ *δίδωμι τινὶ ἔχειν τι*)· π. χ. «*Πατρόκλῳ ἥρωι κόμην ὀπάσαιμι φέρεσθαι*» Ὁμ. Ἰλ. Ψ 151.

Νομίζομεν ὅτι οὕτως ὁ στίχος ἀποκαθίσταται ἐπιτυχῶς.

Στ'.

Εἰς τὴν πρόσφατον 9ην ἔκδοσιν τοῦ Βακχ. *Teubner* (1970) ὁ H. Maehler περιλαμβάνει καὶ τὸν ὑπ' ἀριθ. 28 διθ. μὲ πιθανὴν ἐπιγραφὴν ΟΡΦΕΥΣ.

Τὸ ἀπ. τοῦτο, πολὺ ἀκρωτηριασμένον, προέρχεται ἀπὸ τὸν Ox. P. C, ὁ δὲ *Snell* θεωρεῖ τὸ ποίημα μᾶλλον τοῦ Βακχ. ἢ τοῦ Πινδάρου.

Οἱ στ. 6—11 ἔχουν εἰς τὸν πάπυρον ὡς ἑξῆς :

6		]*οικαιδενδρακ*[
7	]*πον*[	]*οντ*[*ε*]*υαγεσοιδ*[
8	]*κλε*[	]*νετονοιαγριδα*[
9	] . . [	]*ιμουσασερασιπ*[
10		]*νοτοξοδαμασ*[
11		]*καεργοσαπολλ*[

Ὁ *Lobel* καὶ ὁ *Snell* ἐπέτυχον μερικὴν μέν, ἀλλ' εὔστοχον ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου :

6]*οι καὶ δένδρα κ*[
7]*πόν*[*τι*]*όν τ' εὐαγὲς οἶδ*[*μα*
8]*κλε*[*αί*]*νετον Οἰαγρίδα*[*ν*
9] . . [ ]*ι Μούσας ἐρασιπ*[*λοκάμου*
10 *παῖδ' δ*]*ν ὁ τοξοδάμας*
11 *τίμασ' ἑ*]*κάεργος Ἀπόλλ*[*ων.*

α') Ἡ ἀσυμπλήρωτος λέξις]*οι* τοῦ στ. 6 κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι *λίθοι*. Εἶναι γνωστὸν ὅτι *λίθοι καὶ δένδρα* καὶ θάλασσα καὶ ποταμοὶ καὶ θηρία κλπ. κατεθέλγοντο ὑπὸ τῆς μουσικῆς τοῦ Ὀρφέως. Πρβ. Ἀπολλοδώρου Α' 14 «ᾄδων ἐκίνει *λίθους τε καὶ δένδρα*» καὶ Παυσανίου Θ' 30,4 «πεποίηται δὲ περὶ αὐτὸν λίθου τε καὶ χαλκοῦ θηρία ἀκούοντα ᾄδοντος».

β') Ἡ ἀσυμπλήρωτος λέξις . . . . .]ι τοῦ στ. 9 ἀπαιτεῖ ῥῆμα μὲ τὴν ἔννοιαν *αἰνοῦσι* ἢ *τιμῶσι* ἤ τι παρεμφερές, εἰς δὲ τὸν στ. 11 ἀντὶ τοῦ *τίμασ'* τοῦ *Snell* προτιμητέον τὸ *γέννησ'*. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Ὀρφεὺς θεωρεῖται υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀδιάφορον ἂν εἰς αὐτὸν δίδεται καὶ τὸ πατρωνυμικὸν Οἰαγρίδας.

Οἱ στ. 16—17 ἔχουν ὡς ἑξῆς :

[*καιεμαμ*[ ]*ρ*.[
[*ικατασπειρ*[

Ὁ *Lobel* εἰκάζει εἰς τὸν στ. 16 : καὶ ἐμ' ἀμ[β]ρ.[οσ . . ?, οὐδὲν δὲ εἰς τὸν στ. 17. Μὲ τὴν προοδοποίησιν ταύτην τοῦ *Lobel* συμπληρώνω τὴν εἰκασίαν του διὰ τῆς ἑξῆς ἀποκαταστάσεως :

]*καὶ ἐμ' ἀμβροσίοι-*
σιν μέλεσ]*ι κατασπείρει.*

(Ταῦτα ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι τὸ *π* τοῦ *κα ασπειρ* ἔχει ὀρθῶς εἰς τὸν πάπυρον· διότι εἰς τὰ περὶ Ὀρφέως ἐν τῇ μυθολογίᾳ Descharme (σελ. 604) βλέπομεν ἐν ὑποσημειώσει τὴν λέξιν *καταστερ* . . τοῦ μυθογράφου Ἐρατοσθένους, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐμβάλλει ἡμᾶς εἰς σκέψιν περὶ τοῦ ἂν τὸ *κατασπειρ* εἶναι ἡ λέξις τοῦ ποιητοῦ).

δ') Τὴν λ. τοῦ στ. 18 [*τορίας* συμπληρώνω γράφων *ἰατορίας*. Πρβ. Παυσανίου ἔνθ' ἀνωτ. «Ὁ δὲ Ὀρφεὺς (. . . .) ἐπὶ μέγα ἦλθεν ἰσχύος οἷα πιστευόμενος εὑρηκέναι τελετὰς θεῶν καὶ ἔργων ἀνοσίων καθαρμούς, *νόσων τε ἰάματα* καὶ τροπὰς μηνιμάτων θείων».

ε') Εἰς τὸ *αη*[τοῦ στ. 4 εἰκάζω ὅτι ὑποκρύπτεται ἡ λ. *ἀηδόνες* ἢ *ἀηδόνων*. Πρβ. Παυσ. Θ' 30,6 : «Λέγουσι δὲ οἱ Θρᾷκες, ὅσαι τῶν ἀηδόνων ἔχουσι νεοσσιὰς ἐπὶ τῷ τάφῳ τοῦ Ὀρφέως, ταύτας ἥδιον καὶ μεῖζόν τι ᾄδειν».

Ζ'.

Σχόλιον εἰς Ὁμ. Ὀδ φ 2 5 : *Βακχυλίδης δὲ διάφορον οἴεται τὸν Εὐρυτίωνα* (τοῦ Εὐρύτου τοῦ φονευθέντος εἰς τοὺς γάμους τοῦ Πειρίθου)· *φησὶ γὰρ ἐπιξενω-*

θέντα Δεξαμενῷ ἐν Ἤλιδι ὑβριστικῶς ἐπιχειρῆσαι τῇ τοῦ ξενοδοχοῦντος θυγατρί, καὶ διὰ τοῦτο ὑπὸ Ἡρακλέους ἀναιρεθῆναι καιρίως τοῖς οἴκοις ἐπιστάντος.

Προφανῶς τὸ σχόλιον τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὸ ποίημα τοῦ ἀποσπάσματος 66, τὸ ὁποῖον ἐν πολλοῖς ἔχει ἀποκατασταθῆ, ἀλλ' ὄχι πλήρως. Οἱ στ. 13—15 εἰς τὸν πάπ. P.OX. 24, 2395 ἔχουν ὡς ἑξῆς :

13 · *εμοιδ*[
15 *αεκοντιδ* [.] . *ικροτε*[
15 .ACEΠITΛA [.] AIMEΓAA[

Εὐστόχως ὁ Page συμπληρώνει :

13 · *ἐμοὶ δ' ἀποθύμια μήδεται*
14 *ἀέκοντι δὲ πικρότερον καταπειλεῖ*

Ἡ λέξις .ACEΠITΛ [.] AI παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας δὲν ἔχει ἀποκατασταθῆ. Τὸ ἐν συνεχείᾳ ΜΕΓΑΑ ὁ Snell συμπληρώνει *μέγ' ἀάσθη* ἢ *μέγ' ἀάσατο*.

Ἔχομεν τὴν γνώμην ὅτι ἡ λέξις. ACEΠITΛA [.] AI ἔχει ἐσφαλμένως ἀντιγραφῆ ὑπὸ τοῦ γραφέως τοῦ παπύρου, ἀντιμετωπίζομεν δὲ τὸ θέμα τῆς ἀποκαταστάσεως μὲ δύο εἰκασίας :

Α'. γράφομεν ΚΑΡΕΠΙΘΛΑCAI- *κάρ' ἐπιθλάσαι*, ἢ ΚΑΡΕΠΙΚΛΑCAI- *κάρ' ἐπικλάσαι*. Βεβαίως σύνθετον ῥῆμα *ἐπιθλάω* (=συντρίβω) δὲν ἔχει ἀποθησαυρισθῆ· (ὑπάρχει μόνον λ. *ἐπίθλασις*). Οὔτε καὶ ῥ. *ἐπικλάω* εὑρίσκεται εἰς τὰ λεξικὰ μὲ σημασίαν κατασυντρίβω· (ὑπάρχει μόνον *ἐπίκλασμα*=θραῦσις ἐπί τινος).

Παρά ταῦτα ὅμως δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ ὑπῆρχε τοιοῦτον ῥῆμα, ἢ καὶ ὁ ποιητὴς νὰ ἔπλασε τὸ σύνθετον τοῦτο, ὅπου ἡ πρόθεσις *ἐπὶ* (ὅπως καὶ ἡ *κατὰ*) ἐνισχύει ἐν συνθέσει τὴν ἔννοιαν τοῦ β' συνθετικοῦ, ὡς εἰς τὰ αἰνέω—ἐπαινέω, κείρω-ἐπικείρω, κόπτω-κατακόπτω κλπ. Ἂν μάλιστα αἱ ἐμφιβολίαι ὅτι τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο ἀνήκει εἰς τὸν Βακχ. ἀποδειχθοῦν ἀβάσιμοι, τότε ἡ εἰκασία ὅτι οὗτος ἔπλασε τὸ σύνθετον τοῦτο ῥῆμα ἐνισχύεται, διότι εἶναι γνωστὴ ἡ γλωσσοπλαστικὴ ἱκανότης τοῦ ποιητοῦ καὶ ἡ ἔφεσις αὐτοῦ εἰς τὸ νὰ δημιουργῇ νέας λέξεις.

Ἐὰν ἡ προτεινομένη ἀποκατάστασις εὐσταθῇ, τότε ἀντὶ τοῦ *ἀάσθη* τοῦ Snell γραπτέον *ἀασθείς*.

Τὸ προκῦπτον ἐκ τῆς ἀποκαταστάσεως ταύτης νόημα τῆς περικοπῆς εἶναι τὸ ἑξῆς· (Ὁμιλεῖ ὁ Εὐρυτίων πρὸς τὸν Ἡρακλέα) :

κι ἀνεπιθύμητα γιὰ μὲ στὸ νοῦ του βάζει·
καὶ σὰν ἐγὼ δὲν δέχτηκα
ἔξω φρενῶν μὲ φοβερίζει βάναυσα
νὰ μοῦ συντρίψῃ τὸ κεφάλι.

(Εἶναι γνωστὴ ἡ παράστασις τῶν Κενταύρων νὰ θραύουν μὲ λίθον τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀντιπάλου των).

Β'. Ἄλλο νόημα δίδουν οἱ στίχοι, ἂν ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος λέξις ἀποκατασταθῇ διὰ τοῦ ΕΠITΛANAI (ἀπαρ. ἀορ. β' τοῦ *ἐπέτλην* ἐξ ἀχρήστου ἐνεστ. *ἐπι-*

τλάω), καὶ ἡ προηγουμένη λέξις .AC συμπληρωθῇ δι' ἑνὸς Γ (=*γᾶς*). Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην πρέπει νὰ μεταβληθῇ κάπως ἡ ὑπὸ τοῦ Page προταθεῖσα συμπλήρωσις, τὸ δὲ *ἀάσθη* ἢ *ἀάσατο* τοῦ Snell νὰ γίνῃ *ἀάζων*, ὥστε νὰ προέλθῃ τὸ κάτωθι κείμενον :

. . . . . · *ἐμοὶ δ' ἀποθύμια μήδεται*
ἀέκοντι δὲ πικρότερον ἐν κεύθμασιν
γᾶς ἐπιτλᾶναι μέγ' ἀάζων ἀπειλεῖ.

Τὸ μέτρον εἶναι ἀβέβαιον καὶ δὲν διευκολύνει ἀσφαλεστέραν ἀποκατάστασιν, διὸ δύνανται νὰ ἐπενεχθοῦν μικραί τινες ἀλλαγαί, π. χ. ἀντὶ ἐν κεύθμασιν νὰ γραφῇ *ὑπὸ κεύθμασι(ν)* ἢ *ἐν κευθμῶνι*.

Ἐκ τῆς ἀποκαταστάσεως ταύτης προκύπτει τὸ ἑξῆς νόημα :

κι ἀνεπιθύμητα γιὰ μὲ στὸ νοῦ του βάζει·
καὶ σὰν ἐγὼ δὲν δέχτηκα
ἀπ' τὴν ὀργή του ξεφυσώντας φοβερίζει με
πὼς πιὸ πικρὰ στῆς γῆς τὰ βάθη θὰ ὑπομένω.

Η'.

Τὸ κατωτέρω σχόλιον τοῦ Pap. Ox. 23, 268 ἀναφέρεται εἰς διθύραμβον τοῦ Βακχ. ὑπὸ τὸν τίτλον ΚΑΣΣΑΝΔΡΑ. (Εἰς τὸν διθ. τοῦτον ἀναφέρεται καὶ σχόλιον τοῦ Πορφυρίου εἰς τὴν ὠδὴν 1, 15 τοῦ Ὁρατίου, ἔχον οὕτω : «Hac ode Bacchylidem imitatur ; nam ut ille Cassandram facit vaticinari futura belli Troiani, ita hic Proteum»—Pap. B.).

7 *Ἀθ[α*
]δρον ἱερᾶν ἄωτο[ν]
ταύτην τ]ὴν ᾠδὴν Ἀρίσταρχ(ος)
10 *μὲν διθ]υραμβικὴν εἶ-*
ναί φησι]ν διὰ τὸ παρειλῆ-
φθαι ἐν α]ὐτῇ τὰ περὶ Κασ-
σάνδρας·] ἐπιγράφει δ' αὐτὴν
(.) . . Κασσ]άνδραν, πλανη-
15 *θέντα δ' α]ὐτὴν κατατάξαι*
ἐν τοῖς π]αιᾶσι Καλλίμαχον
διὰ τὸ ἰή,]οὐ συνέντα ὅτι
τὸ ἐπίφθ]εγμα κοινόν ἐ-
στι καὶ δ]ιθυράμβου· ὁμοί-

20 *ως δὲ ὁ Φ]ασηλίτης Διονύσιο(ς)*
]ειον τέμενος τὸ
] . αι τὸ τῆς Ἀθηνᾶς
]α δ' ἀχὼ κτυπεῖ λι-
γ . . ᾷ σὺν]αὐλῶν πνοᾷ. ἀρε-
25 *]τῃ τῶν αὐλῶν*
]έλικτον δὲ ἀντὶ
τοῦ εὐελ]ίκτως· ἐπεὶ δὲ
] . . . . αρχος ἔπειτα
ἀπὸ τοῦ χ]άρις πρέπει ἕως
30 *τοῦ . . .] . ιονων νοο[. . .*
40 *]να[.]τανυ-*
41 *άκης ἀντὶ τοῦ τανυ]ήκης ἐκ*
(κλπ. μὴ παρέχοντα νόημα).

Συμπληρώσεις

στ. 7 κ.ἑ. *Ἀθ[ανᾶν* Lobel

στ. 8 *φίλαν]δρον* Snell, *εὔαν]δρον* Lobel

στ. 10 *μὲν* Maehler, *μᾶλλ(ον)* Snell

στ. 12—20 Lobel.

στ. 21 *θ]ειον* (;) μὲ ἐρωτηματικὸν σημειώνει ὁ Sn. Ὁ σχολιαστὴς μετὰ τὸ *]ειον τέμενος* γράφει (κατὰ συμπλήρωσιν εὔστοχον : *τὸ | ἱερὸν εἴρη]ται τὸ τῆς Ἀθηνᾶς* (στ· 22), ὁ δὲ Sn. διερωτᾶται : *=Acropolis ?*

Ἡ πρώτη σκέψις τὴν ὁποίαν κάμνει κανεὶς θέλων νὰ συμπληρώσῃ τὸ *[ειον τέμενος* εἶναι νὰ γράψῃ *Παλλάδος θεῖον τέμενος*. Ἀλλὰ τότε γεννᾶται τὸ ἐρώτημα : ποία ἡ ἀνάγκη νὰ διασαφήσῃ τὸ πρᾶγμα ὁ σχολ. γράφων *τὸ ἱερὸν εἴρηται τὸ τῆς Ἀθηνᾶς*, ἀφοῦ τοῦτο ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οὐδεμιᾶς ἔχρῃζε διασαφήσεως ;

Ἐκ τούτου ὁρμώμενος ὑποθέτω (μετὰ τῆς προσηκούσης ἐπιφυλάξεως), ὅτι ὁ ποιητὴς θὰ εἶχεν ὀνομάσει τὸ τέμενος τῆς Ἀθηνᾶς (ἴσως τὸ ἀρχαῖον Ἐρέχθειον) κατὰ τρόπον ὄχι συνήθη ΕΡΙΧΘΟΝΕΙΟΝ ΤΕΜΕΝΟΣ, ἐξ οὗ ὁ σχολ. ἤχθη εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς διασαφήσεως. (Δὲν ἀποκλείεται καὶ ἡ συμπλήρωσις διὰ τοῦ : *Ἐρέχθ]ειον* ἂν τὸ μέτρον ἐπιτρέπῃ).

στ. 23 τὸ νόημα ἀπαιτεῖ ῥ. μὲ τὴν σημασίαν *ὑμνοῦμεν* ἤ τι ὅμοιον.

στ. 23—24 *λιγυρᾷ* (ἢ *λιγείᾳ*) σὺν αὐλῶν πνοᾷ, Snell—Lobel.

στ. 26—27 *]έλικτον* δὲ ἀντὶ | [τοῦ . . . ελ]ίκτως Sn. (Τὸ ἐπίθετον *εὐέλικτον* ἀναφέρω εἰς τὸ σῶμα τοῦ Ἐριχθονίου, νοουμένου μὲ μορφὴν ὄφεως ὑπὸ τὴν ἀσπίδα τῆς Ἀθηνᾶς. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Ἐριχθόνιος ἀνετράφη ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς εἰς τὸ τέμενος αὐτῆς καὶ ὅτι ἐκεῖ ἐνεταφιάσθη ὅταν ἀπέθανε· βλ. καὶ Ἀπολλοδ. Γ', 190—191).

στ. 29 ἀπὸ τοῦ χ]άρις Lobel.

στ. 30 Ὁ στ. ἔχει συμπληρωθῆ μὲ τὴν προσθήκην ἐν ἀρχῇ μόνον τοῦ *τοῦ*. Συμπληρώνω ὡς ἑξῆς : *ἕως καὶ τοῦ παιηόνων*», μὲ σωζόμενον εἰς τὸν πάπυρον μόνον τὸ δεύτερον σκέλος τοῦ Η τῆς λ. ΠΑΙΗΟΝΩΝ. Μετὰ τὸ *παιηόνων* τὸ νόημα ἀπαιτεῖ : *αἶνος* ἢ *μολπὴ* ἢ *ὀμφή*. Εἰς τὸν πάπ. ὑπάρχουν τὰ γράμματα : νο[ο]. Μήπως πρέπει νὰ συμπληρωθῆ : *νόμος*=μουσικὸς ῥυθμός ;

στ. 40 «τανυ[άκης» ἀντὶ τανυ]ήκης, Lobel, Snell.

Μετὰ τὰς συμπληρώσεις ταύτας καὶ κατόπιν ἐπιλογῆς ἐκ τοῦ σχολίου τῶν λέξεων αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν εἰς τὸν ποιητήν, προκύπτει τὸ ἑξῆς θρύμμα τοῦ διθυράμβου.

Ἀθ[ανᾶν φίλαν]δρον ἱερᾶν ἄωτο[ν]
Ἐριχθόν]ειον τέμενος
ὑμνοῦμεν(;), ἁ δ' ἀχὼ κτυπεῖ
λι[γυρᾷ σὺν] αὐλῶν πνοᾷ
. . . . εὐ]έλικτον

* * *

ἐπεὶ δὲ [;
χ]ά̣ρις πρέπει
παιη]όνων νόμ[ος (;)
τανυ̣ά̣κης
|ἰήι.

Μὲ βάσιν τούς θρυματισμένους τούτους στίχους φαντάζαμαι τὸ ἑξῆς νόημα: «Τὸ φίλανδρον (ἢ εὔανδρον) τῶν ἱερῶν Ἀθηνῶν ἄριστον Ἐριχθόνειον τέμενος ὑμνοῦμεν (κελαδοῦμεν) καὶ ἡ ἠχὼ ἀντιλαλεῖ μὲ τὴν ὀξύφωνον τῶν αὐλῶν πνοὴν εἰς τὸ σῶμα τοῦ ὄφεως τὸ εὐέλικτον. Ἀφοῦ ἡ Παρθένος τὸν ἐπροστάτευσεν εἰς τὸ τέμενός της, τῆς πρέπει παιάνων μουσική.

Τὴν συσχέτισιν τοῦ Ἐριχθονίου μὲ τὴν Κασσάνδραν, (διὰ τὴν ὁποίαν κατὰ τὸν τίτλον πιθανῶς ὡμίλει ὁ ποιητὴς εἰς τοὺς μὴ σῳζομένους στίχους) εὑρίσκομεν εἰς τὸ ὅτι ὁ Ἐριχθόνιος ἐπροστατεύθη ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς εἰς τὸ τέμενός της ὅπου κατέφυγε, ἐνῶ ἡ Κασσάνδρα καταφυγοῦσα καὶ αὐτὴ εἰς τὸν βωμόν της δὲν εὗρε προστασίαν καὶ οὕτως ὁ Αἴας ὁ Λοκρὸς ἔσυρεν αὐτὴν ἐκεῖθεν βιαίως.

III ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ

ΗΙΘΕΟΙ ἢ ΘΗΣΕΥΣ στ. 90—91

Διὰ νὰ εἰσέλθω εἰς τὸ θέμα δίδω ἐν μεταφράσει εἰς τὴν δημοτικὴν τοὺς στ. 74—78 τοῦ διθ. 17(16) ΗΙΘΕΟΙ ἢ ΘΗΣΕΥΣ.

Ἔπειτα ἀπὸ φιλονεικίαν τῶν 2 ἡρώων, Μίνωος καὶ Θησέως, διὰ τὴν συμπεριφορὰν τοῦ πρώτου πρὸς μίαν τῶν 7 παρθένων τῶν ἀποστελλομένων εἰς τὸν Μινώταυρον, ὁ Μίνως λέγει:

«Θησέα, βλέπεις φυσικὰ
τοῦτα τὰ φανερὰ γιὰ μὲ τοῦ Δία δῶρα·
ρίξου τώρα καὶ σὺ στὸ πέλαο τὸ πολύβροντο,
κι ὁ γιὸς τοῦ Κρόνου Ποσειδώνας,
ὁ βασιλιὰς πατέρας σου,
δόξα μεγάλη θὰ σοῦ δώση
στὴ χώρα τὴν καλλίδεντρη».

Αὐτὰ εἶπε· μὰ καὶ τούτου πάλι
δὲ λύγισε τὸ θάρρος·
στῆς κουπαστῆς τὴν ἄκρη τῆς καλόφτειαχτης
ἐστάθηκε, καὶ βούτηξε· τῆς θάλασσας τὸ κῦμα
καλωσυνᾶτο τὸν ἐδέχτηκε.
Ξαφνιάστηκε τοῦ Δία ὁ γιὸς
καὶ πρύμο διάταξε νὰ βάλουν
τὸ καλοσκάρωτο καράβι·
μὰ ἡ μοῖρα δρόμον ἄλλον ἄνοιγε.

ἀκολουθοῦν οἱ ἑξῆς 2 στίχοι:

90 *ἵετο δ' ὠκύπομπον δόρυ· σόει*
νιν βορεὰς ἐξόπιν πνέουσ' ἀήτα·

Τὸ *ἵετο* δεικνύει ταχεῖαν ἐκκίνησιν τοῦ πλοίου. Τὸ *σόει* περιέχει τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀποτόμου τινάγματος. Τὸ *ἀήτα* δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἡ *σπιλάς*, δηλαδὴ «*αἰφνιδίως πίπτουσα ἰσχυρὰ ῥιπὴ ἀνέμου*».

Ὁ ποιητὴς λοιπόν, ἀφοῦ εἰς τοὺς στ. 1—6 μᾶς παρουσίασε τὴν εἰκόνα τοῦ πλοίου «ν' ἀρμενίζῃ ἤρεμα μὲ αὔραν βορεινήν», τονίζων οὕτω τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ τοῦ ἠρέμου πλοῦ καὶ τῆς ψυχικῆς ταραχῆς τῶν ἠϊθέων, ἐδῶ διὰ νὰ κάμῃ περισσότερον δραματικὴν τὴν θέσιν αὐτῶν μετὰ τὴν κατάδυσιν τοῦ Θησέως εἰς τὴν θάλασσαν, ἐγείρει αἰφνιδίως «*ἀήταν*» (=«σφοδρὸ μπουρίνι»), διὰ νὰ ἀπομακρύνῃ ὁρμητικὰ τὸ πλοῖον ἀπὸ τὸ σημεῖον, ὅπου ὁ Θησεὺς ἐρρίφθη εἰς τὸν πόντον. Οὕτω ἀπομακρύνεται καὶ ἡ ἐλπὶς τῶν «ἠϊθέων» νὰ ἴδουν ἐκεῖ ἐξερχόμενον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης τὸν προστάτην των.

Νομίζω λοιπὸν ὅτι δὲν εἶναι εὔστοχος ἡ ἀπόδοσις τῶν στ. 90—91 ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Σίμου Μενάρδου : «*καὶ τὸ καράβι ἀρμένιζε μὲ τοῦ βοριᾶ τὴν αὔρα*», μὲ τὴν ὁποίαν παρουσιάζεται καὶ ἐδῶ ἤρεμος κίνησις τοῦ πλοίου.

Ἀποδίδω ὡς ἑξῆς τὴν περικοπήν :

Ξεκίναγε μὲ βιὰ τὸ γοργοτάξιδο καράβι·
ξάφνου μπουρίνι βορεινὸ
τὸ τράνταζε σφοδρὰ ξοπίσω του φυσώντας.